

HOOFDKANTOREN EN FISCAAL VESTIGINGSKLIMAAT

VERSLAG VAN HET VU-LUSTRUMCONGRES 'HOOFDKANTOREN EN FISCAAL VESTIGINGSKLIMAAT', GEHOUDEN OP MAANDAG 4 JUNI 2012 TE AMSTERDAM¹

R. GIELEN LL.M² EN MR. W.Y. IP³

1 Inleiding

Op maandag 4 juni 2012 organiseerde het Zuidas Instituut voor Financieel recht en Ondernemingsrecht (ZIFO) van de Vrije Universiteit Amsterdam een congres ter ere van het tienjarig bestaan van de masteropleiding Fiscaal recht aan de VU. Het congres, gewijd aan het fiscale vestigingsklimaat voor hoofdkantoren in Nederland,⁴ stond in het teken van de grote waarde van deze kantoren voor de Nederlandse economie en de toenemende (fiscale) concurrentie van landen om ons heen. De ruim 300 aanwezigen uit de politiek, de Belastingdienst, de rechtspraak, de wetenschap en het bedrijfsleven werden verwelkomd door het hoofd van de vakgroep Jaap Bellingwout,⁵ die tevens als dagvoorzitter optrad. Dat het congres goed werd bezocht, is niet verwonderlijk, omdat het fiscale vestigingsklimaat voor hoofdkantoren voor Nederland van groot belang is en vanuit het kabinet ook aandacht heeft gekregen als onderdeel van het vorig jaar ingestelde topsectorenbe-

leid.⁶ Dit verslag bevat een korte weergave van het congres.

2 Opening mr. drs. F.H.H. Weekers

Na het welkom van Bellingwout, opende Staatssecretaris van Financiën Frans Weekers het congres. De staatssecretaris benadrukte nogmaals het, vooral in een tijd van economische crisis, grote belang van het fiscale vestigingsklimaat voor Nederland. Een attractief fiscaal vestigingsklimaat is gewenst, maar misbruik (bijvoorbeeld bij het ontbreken van echte *substance* in Nederland) moet worden voorkomen, aldus Weekers. Nederland is, zo stelde hij, aantrekkelijk voor buitenlandse ondernemingen en prijkt dan ook hoog op verschillende internationale ranglijsten.⁷ Dit is mede te danken aan de vele gunstige fiscale regelingen die Nederland kent, zoals een tarief voor de vennootschapsbelasting dat internationaal concurrerend is, de voorkoming van dubbele heffing over de uit een dochteronderneming genoten voordelen, het door ons land kunnen laten stromen van rente en royalty's zonder Nederlandse bronheffing en een uitgebreid netwerk van belastingverdragen met andere landen, zo bracht hij de aanwezigen in herinnering. Waar Nederland ook om bekend staat, is dat de fiscus buitenlandse ondernemingen zekerheid kan bieden als het gaat om hun fiscale positie. De mogelijkheid om met de Nederlandse fiscus te overleggen en vooraf afspraken te maken (bijvoorbeeld in het kader van hori-

¹ Een integraal verslag van het congres zal binnenkort worden gepubliceerd op www.belastingrechaandevu.nl en www.rechten.vu.nl/congres-hoofdkantoren.

² R. Gielen LL.M is gastonderzoeker Belastingrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en belastingadviseur bij KPMG Meijburg & Co.

³ Mr. W.Y. Ip is docent/onderzoeker Belastingrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en senior juridisch medewerker Belastingrecht bij de rechtbank Haarlem. Deze bijdrage is in de eerstgenoemde hoedanigheid geschreven.

⁴ Het thema 'Vestigingsklimaat voor ondernemingen' is het interdisciplinaire onderzoeksterrein van de vakgroep Fiscaal recht.

⁵ Prof. mr. J.W. Bellingwout is hoogleraar Belastingrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en advocaat en belastingadviseur bij KPMG Meijburg & Co.

⁶ Zie daarover: Met hoofdkantoren naar de top. Actie-agenda ter versterking van het vestigingsklimaat, de acquisitie en het behoud van internationale bedrijven en talenten. Actie-agenda opgesteld door het Topteam Hoofdkantoren, juni 2011.

⁷ Zie vorige voetnoot.

zontaal toezicht en/of *advance tax rulings*) wordt door deze groep ondernemingen zeer op prijs gesteld, zo gaf de staatssecretaris aan. Verder memoreerde hij dat de stimulering van innovatie⁸ sinds kort is uitgebreid met een extra aftrek van kosten voor *research and development* (RDA). Daarnaast wordt de winst uit innovatieve activiteiten belast tegen slechts 5% en geldt een korting op de loonheffing door de afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk.

Zo nodig moeten fiscale regelingen ook worden gereviseerd om oneigenlijk gebruik tegen te gaan. Staatssecretaris Weekers noemde daarbij onder meer het tot de kern terugbrengen van de 30%-regeling⁹ en de voorgenomen beperking van de aftrek van deelnemingsrente.¹⁰ Wat deze aftrek betreft, liet Weekers het publiek weten dat hij op de dag van het congres een wetsvoorstel heeft ingediend met daarin een regeling voor de aftrekbeperking van de deelnemingsrente.¹¹ Ook dit voorstel illustreert dat de uitdaging ligt in het (fiscaal) aantrekkelijker maken van Nederland voor buitenlandse ondernemingen, maar niet ten koste van alles, zo verwoordde Weekers zijn visie. Na afloop van zijn inleiding ontving hij een exemplaar van de door de fiscale vakgroep geïnitieerde bundel 'Aanbevelingen ter verbetering van het vestigingsklimaat voor ondernemingen',¹² en wel uit handen van Frederik Boulogne.¹³ In deze bundel zijn enkele verhandelingen samengebracht van hoogleraren, docenten en onderzoekers van de VU, die zien op mogelijke verbeteringen van het Nederlandse (fiscale) vestigingsklimaat voor ondernemingen.

3 Belastingdruk hoofdkantoren - presentatie onderzoek

Het eerste panel, geleid door Bellingwout, behelsde de presentatie van het rapport 'Corporate Taxation of Headquarter Services in Europe'. Dit betreft een door de fiscale vakgroep van de VU - in samenwerking met het Centre for European Economic Research (ZEW) te

Mannheim - uitgevoerd onderzoek naar de effectieve belastingdruk van hoofdkantoren in Nederland en enkele andere landen.¹⁴ Als eerste was het woord aan Christoph Spengel¹⁵ die een toelichting gaf op de resultaten van het onderzoek. Spengel - naar eigen zeggen half jurist, *half-economist* - presenteerde het onderzoek dat in een tijdsbestek van drie maanden tot stand is gekomen. Het betreft een *benchmark comparison* van het Nederlandse hoofdkantorenklimaat. De benchmark bestaat uit het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Zwitserland.

In het rapport ligt de focus op de belastingdruk van vier typische hoofdkantoorfuncties: houdsteractiviteiten, financiering en treasury, onderzoek en ontwikkeling (research and development, ook wel R&D genoemd) en de exploitatie van intellectuele eigendomsrechten. Een eerste inventarisatie leidt tot de constatering dat Nederland met een statutair tarief van 25%¹⁶ geen voorsprong heeft op zijn naaste concurrenten.¹⁷ Financiering met eigen vermogen is in Nederland relatief duur, zowel voor laag- als hoogrenderende investeringen. Waar het gaat om de Nederlandse aantrekkelijkheid voor hoofdkantoorfuncties, vertaalt dit zich in een derde of vierde plaats in de landenrangschikking (behalve op het terrein van R&D, waar de positie van Nederland gunstiger is). Echter, indien de hoofdkantooractiviteiten zijn gefinancierd met vreemd vermogen, weet Nederland de balans aardig recht te trekken, zo lichtte Spengel toe aan de hand van de getoonde grafieken en tabellen. Dit vindt zijn oorzaak in het relatief hoge statutaire tarief. Aftrekbaarheid van financieringslasten brengt Nederland met name in een gunstige positie voor houdsteractiviteiten. Hier past evenwel de belangrijke kanttekening dat rente in Nederland dikwijls aan aftrekbeperkingen onderhevig is. Het eerder op de middag door de staatssecretaris genoemde wetsvoorstel, dat in een aftrekbeperking van deelnemingsrente voorziet,¹⁸ zet de relatief gunstige positie van Nederland op dit terrein verder onder druk.

Een onderdeel waarop Nederland het zeer naar behoren doet, is *research and development*, met name indien sprake is van financiering met eigen vermogen. Met de innovatiebox en onlangs ingevoerde RDA¹⁹ als *multiplier* komt

⁸ Zie daarover nader Thema: Duurzaamheid en Innovatie', *Forfaitair* 2012/223, p. 2-38.

⁹ Art. 31a lid 2 onderdeel a en art. 39c lid 3 Wet LB 1964 (tekst vanaf 1 januari 2012).

¹⁰ Ministerie van Financiën 28 oktober 2011, nrs. AFP 2011/792 en AFP/2011/792U.

¹¹ Wet uitwerking fiscale maatregelen Begrotingsakkoord 2013, art. 131 Wet VPB 1969.

¹² G.F. Boulogne & L.J.A. Pieterse (red.), *Aanbevelingen ter verbetering van het vestigingsklimaat voor ondernemingen*. Tribuut aan Jaap Bellingwout, Deventer: Kluwer 2012.

¹³ Mr. G.F. Boulogne is docent/onderzoeker en promovendus Belastingrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en belastingadviseur bij PwC.

¹⁴ Het integrale rapport is te vinden op www.belastingrecht-aandevu.nl en www.rechten.vu.nl/congres-hoofdkantoren.

¹⁵ Prof. dr. C. Spengel is hoogleraar Business Administration and International Taxation aan de University of Mannheim, Centre for European Economic Research (ZEW Mannheim).

¹⁶ Afgezien van het tariefopstapje van 20%.

¹⁷ Het tarief in het Verenigd Koninkrijk gaat voor vennootschappen met een boekjaar vanaf 1 januari in 2013 omlaag naar 24%.

¹⁸ Zie inmiddels Stb. 2012, 321.

¹⁹ Art. 3.52a Wet IB 2001.

Nederland met een negatieve effectieve belastingdruk op onderzoeksactiviteiten goed voor de dag. Enkel het kanton Zug kent een nog ruimere facilitering van R&D. De fiscale subsidiëring van R&D-activiteiten mag volgens de onderzoekers bovendien *money well spent* worden genoemd: een 10% lagere belastingdruk doet volgens Spengel de aantrekkingskracht voor R&D-activiteiten met 50% vermeerderen.

De ruimhartige subsidiëring van R&D-activiteiten afgezet tegen de wat bleke prestaties van Nederland op andere terreinen, vormde voor de tweede spreker, Eric Kemmeren,²⁰ aanleiding enkele kritische kanttekeningen te plaatsen bij de opzet van het onderzoek. Met name de op pagina 19 van het onderzoeksrapport neergelegde constatering dat een deel van de R&D-activiteiten zonder fiscale stimulering waarschijnlijk niet zou plaatsvinden, deed bij Kemmeren de vraag rijzen of Nederland (dan wel Europa) zich niet meer zou dienen toe te leggen op de verbetering van andere wezenlijke vestigingsfactoren. Hij signaleerde in het debat een onevenredig grote nadruk op het belang van (vennootschaps)belasting en stelde dat arbeidsproductiviteit, infrastructuur en politieke stabiliteit evenzeer bepalende factoren zijn bij investeringsbeslissingen; pas indien deze factoren in verschillende landen min of meer gelijke tred houden, spelen belastingen – en dan niet enkel de vennootschapsbelasting, maar ook de loonbelasting, sociale heffingen, btw en bronbelastingen – een doorslaggevende rol. Het niet in aanmerking nemen van deze, maar ook minder *kwantificeerbare* factoren als het belang van fiscale rechtszekerheid, noemde Kemmeren als belangrijkste beperkingen van het onderzoek. Kemmeren besloot met de stelling dat, mede gezien de alsmar groeiende betekenis van supranationale wetgeving als het EU- en het WTO-recht, de focus niet zozeer zou moeten liggen op de concurrentie tussen de EU-lidstaten onderling, maar veel eerder op de EU tegenover de rest van de wereld, waarbij gebruik zou moeten worden gemaakt van een gecoördineerde aanpak om het vestigingsklimaat op Europees niveau te verbeteren.

Ter afsluiting van het eerste paneldebat voorzag Roel Beetsma²¹ de onderzoeksresultaten van een macro-economisch kader. Hij merkte op dat Nederland zich met zijn relatieve aantrekkelijkheid voor schuldfinanciering – een bron van macro-economische instabiliteit²² – niet noodzakelijkerwijs gelukkig hoeft te prijzen. Voorts be-

sprak Beetsma enkele (empirische) onderzoeken waaruit blijkt dat met name verzwaring van de vennootschapsbelasting in hoge mate verstoring werkt voor economische bedrijvigheid,²³ en leidt tot de verschuiving van winsten naar laagbelaste jurisdicties door middel van transfer pricing. Er valt voor de EU-landen dan ook nauwelijks voordeel te halen uit verdere grondslagverbreding. Maar Beetsma waarschuwde ook voor minder doorzichte alternatieven om de staatskas in economisch moeilijke tijden aan te vullen. Zo komt het voorstel tot invoering van een bankenbelasting,²⁴ gelet op het belang van kredietverstrekking om uit de financiële crisis te raken, naar zijn mening op een *ongelegen* moment. Al met al moest volgens dagvoorzitter Bellingwout – die nog geen kennis had kunnen nemen van de inhoud van het op die dag ingediende wetsvoorstel inzake deelnemingsrente – de voornaamste conclusie na het eerste paneldebat luiden, dat Nederland geen voorsprong meer heeft als houdsterland en alleen bij schuldfinanciering nog gunstig afsteekt bij de onderzochte landen; reden temeer om datgene wat aan renteaftrek resteert na reparatie van het Bosal-gat²⁵ te koesteren, aldus de dagvoorzitter. Een reactie van de staatssecretaris op deze observatie was de aanwezigen helaas niet gegund.

4 Fiscaal vestigingsklimaat hoofdkantoren: plus- en minpunten

In het tweede panel, onder voorzitterschap van Edwin Visser,²⁶ werden de plus- en minpunten van het fiscale vestigingsklimaat voor hoofdkantoren in Nederland aan de orde gesteld. De eerste spreker, Frank Engelen,²⁷ ging in op het onderscheid tussen zogenoemde traditionele (staf)functies en strategische hoofdkantoorfuncties, zoals marketingfuncties. Bij strategische hoofdkantoorfuncties gaat het niet alleen om *research and development* (de *witte jassen activiteiten*), maar ook om allerhande andere innovatieve activiteiten, aldus Engelen. Uit het eerder aangehaalde VU/ZEW-onderzoek²⁸ komt naar voren dat de andere onderzochte landen fiscaal gunstiger zijn voor strategische hoofdkantoorfuncties dan Nederland. Engelen stelde voor

²³ Zie bijvoorbeeld J.M. Arnold e.a., 'Tax Policy for Economic Recovery and Growth', *The Economic Journal*, februari 2011.

²⁴ Kamerstukken II 2011/12, 33 121, nr. 2.

²⁵ Het gebruik van het woord *gat* wordt overigens door Bellingwout bestreden in zijn artikel 'Bosal-mania', *WFR* 2011/1008.

²⁶ Mr. E.A. Visser is plaatsvervangend directeur-generaal Fiscale Zaken en directeur Directe Belastingen bij het Ministerie van Financiën.

²⁷ Prof. mr. F.A. Engelen is hoogleraar Internationaal Belastingrecht aan de Universiteit Leiden en partner bij PwC.

²⁸ Zie paragraaf 3.

²⁰ Prof. mr. E.C.C.M. Kemmeren is hoogleraar Internationale Fiscale Economie aan de Tilburg University en wetenschappelijk adviseur van Ernst & Young.

²¹ Prof. dr. R.M.W.J. Beetsma bekleedt de MN Chair in Pension Economics, is Vice-Dean of FEB, University of Amsterdam, Netspar, CEPR, CESifo en TI.

²² Zie onder meer het rapport van de Studiecommissie belastingstelsel, 'Continuïteit en vernieuwing', Kamerstukken II 2009/10, 32 123, nr. 52.

innovatie in de breedte te stimuleren en de innovatiebox voor – kort gezegd – alle vormen van innovatie toegankelijk te maken, dus niet alleen voor *know how* op basis van onderzoek van *witte jassen*. Engelen is zich ervan bewust dat een dergelijke verruiming budgettaire dekking vraagt. Hij stelde daarom voor het tarief van de innovatiebox te verhogen naar 10% en een grondslagverbreding te bewerkstelligen door de renteaftrekbeperkingen in de vennootschapsbelasting verder aan te scherpen en te vereenvoudigen. Zijn voorstel werd door veel aanwezigen onderschreven.

Dat Nederland een regime voor groepsfinancieringen node mist, werd uit de doeken gedaan door Bas van der Goorbergh,²⁹ de tweede spreker. Hij vindt dat Nederland op dit terrein lef en doortastendheid zou moeten tonen, onder meer door invoering van een stimuleringsregime voor financieringsinkomsten. Zo is de Nederlandse deelnemingvrijstelling³⁰ niet per definitie beter dan de vergelijkbare regelingen in andere landen. Van der Goorbergh stelt dat een verruiming van de deelnemingsvrijstelling voor passieve concernfinancieringsmaatschappijen, overeenkomstig de voorstellen tot aanpassing van de *CFC*-wetgeving in het Verenigd Koninkrijk, gewenst is. Een krappe meerderheid van de aanwezigen reageerde positief op zijn stelling.

Als derde spreker was Niels Smetsers³¹ aan de beurt. Hij ging in op de positieve basishouding van de Belastingdienst tegenover ondernemingen die in ons land willen investeren. Volgens Smetsers wordt dat gekarakteriseerd door de mogelijkheden van onder meer horizontaal toezicht en *advance tax rulings*.³² De Nederlandse belastingdienst loopt daarmee voorop met het geven van fiscale rechtszekerheid aan buitenlandse ondernemingen. Smetsers' stelling lag in de sfeer van de ontwikkeling van een langjarige fiscale visie vanuit Nederlands perspectief: het invoeren van een restwinstbox of een degressief vennootschapsbelastingtarief voor overwinst, waarbij eerst het inkomen toerekenbaar aan alle reguliere functies tegen het normale tarief wordt belast en het resterende inkomen (de restwinst) tegen een laag tarief. Deze stelling werd door het publiek met ruime meerderheid aangenomen.

De laatste spreker in dit panel was Henk Vording,³³ die zich concentreerde op de renteaftrek in de vennootschapsbelasting. Vording legde uit dat de neiging om

activiteiten met vreemd vermogen te financieren weliswaar aanwijsbaar is, maar dat de uiteindelijke fiscale gedragingen niet goed kunnen worden ingeschat. Mede daarom wordt nog steeds *doorgemodderd* met de weerbarstige materie die de aftrek van rente is. Vording wees er verder op dat renteaftrek invloed heeft op de financiële positie van ondernemingen. Zijns inziens worden met de huidige regels voor renteaftrek de minder goed draaiende ondernemingen overeind gehouden,³⁴ terwijl de goed draaiende en groeiende ondernemingen ontmoedigd worden, omdat zij te maken kunnen krijgen met renteaftrekbeperkingen bij (bijvoorbeeld) overnames.³⁵ De afgelopen tijd zijn er verscheidene oplossingen aangedragen voor een fundamentele verandering van de regels voor renteaftrek in de vennootschapsbelasting die kennelijk in de politiek onvoldoende weerklank vinden, zo vertelde Vording. Zijn voorstel om de huidige regels voor renteaftrek (met inbegrip van deelnemingsrente) ongemoeid te laten, nu er geen alternatieven worden geboden waarvoor een politiek draagvlak bestaat, werd bijna unaniem door de aanwezigen beaamd.

5 Intermezzo

Fred van Horzen,³⁶ nooit wars van een stukje rechtshistorische duiding, verzorgde tussen de bedrijven door een aangenaam fiscaal intermezzo waarin hij zijn gehoor meenam naar het Nederlands-Indië van de jaren 20-30. Volgens Van Horzen heeft Nederland in de discussie omtrent een CCCTB veel te winnen bij een systeem van winstplitsing volgens de bedrijfseconomische analyse, zoals deze werd toegepast tussen Nederland en (voormalig) Nederlands-Indië.³⁷ Zoals de inkomsten uit suiker grotendeels werden toegerekend aan Indië wegens *externe* omstandigheden als de havens en vruchtbare grond, zou Nederland met zijn lucht- en zeehavens aanspraak kunnen maken op een belangrijk deel van de in Europees verband te verdelen koek, aldus Van Horzen. Voorts pleitte hij voor het afschaffen van de Nederlandse dividendbelasting en voor een verplichte filialisering van deelnemingen van meer dan 50%. Door dergelijke deelnemingen fiscaal te behandelen als vaste inrichtingen (inclusief toepassing van de objectvrijstelling), zou de groepsrenteproblematiek in één keer zijn opgelost.

29 Mr. B. van der Goorbergh is EMEA head of tax bij Hewlett-Packard.

30 Art. 13 Wet VPB 1969.

31 Mr. N.A.T. Smetsers is het aanspreekpunt voor potentiële buitenlandse investeerders bij de Belastingdienst.

32 Besluit van 11 augustus 2004, nr. IFZ2004/125M.

33 Prof. dr. H. Vording is hoogleraar Belastingrecht aan de Universiteit Leiden.

34 Ervan uitgaande dat de rente ten laste van het (fiscale) resultaat kan worden gebracht.

35 Art. 15ad Wet VPB 1969.

36 Mr. F. van Horzen is partner bij KPMG Meijburg & Co.

37 Zie in dit verband A.E.C. van Saarloos, *Het Indische fiscale winstplitsingsvraagstuk in de praktijk: bijdrage tot de oplossing van het internationale probleem der voorkoming van dubbele belasting*, Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar 1930.

6 Hoofdkantoren en innovatie

Na het intermezzo van Van Horzen, introduceerde Jos Beerepoot³⁸ de sprekers van het door hem aangevoerde derde panel. In dit panel stond de innovatie voor hoofdkantoren in Nederland centraal. Volgens Beerepoot scoort Nederland goed op het gebied van innovatie, al is de vraag gerechtvaardigd of stimulering van innovatie niet meer gericht zou moeten plaatsvinden, in plaats van via de vennootschapsbelasting. Van Lambalgen,³⁹ de eerste spreker van dit panel, vertelde dat innovatie en kennis dichtbij elkaar liggen, maar dat innovatie meer is dan kennis alleen. Van Lambalgen wees erop dat er prikkels (door de overheid) nodig zijn om kennis te kunnen *omtoveren* tot innovatie, die niet alleen uit *high tech* technologie bestaat. Met zijn stelling dat Nederland meer maatregelen moet ontwikkelen die leiden tot een betere infrastructuur voor innovatie, kon Van Lambalgen op bijna volledige steun van het publiek rekenen. Rob Hartman,⁴⁰ de tweede spreker, gaf aan dat Nederland met ASML de wereldmarktleider is in de chip-industrie. Hij vertelde dat 48% van het budget voor *research and development* (650 miljoen euro) buiten ASML besteed wordt bij kennisinstellingen en toeleveranciers, waaronder veel MKB-bedrijven. Juist vanwege deze samenwerking zag Hartman geen tegenstelling tussen multinationals en het MKB waar het de toegang tot fiscale R&D incentives betreft. Volgens de stelling van Hartman zijn hoofdkantoren leuk, maar zijn centra voor *research and development* beter. De grote meerderheid van de aanwezigen kon daarmee instemmen.

Een vergelijking van internationaal fiscale maatregelen ter bevordering van innovatie werd gepresenteerd door Annemiek Kale,⁴¹ de derde spreker. Daarbij werden de fiscale maatregelen in Nederland vergeleken met die van Frankrijk, China en Singapore. Kale ging eerst in op de *credit d'impôt recherche*, een fiscale maatregel voor innovatie in Frankrijk. Deze regeling creëert, kort gezegd, een extra aftrek voor de (Franse) vennootschapsbelasting van 30% voor kosten die gerelateerd zijn aan *research and development*. De *credit d'impôt recherche* is ruimhartig te noemen en wordt niet alleen door innovatieve ondernemingen benut, maar – opmerkelijk genoeg – ook in grote mate door banken en verzekeraars. In China wordt een apart regime voor *high tech* van 10% gehanteerd, zo vervolgde Kale. Voor wie dit land met (onbegrensde) mogelijkheden de thuisbasis voor zijn activiteiten wil laten zijn, vraagt China wel om enige ex-

tra aandacht als het gaat om bescherming van intellectuele eigendomsrechten en rechtszekerheid. Tot slot besprak Kale de situatie in Singapore. Als het gaat om *development and expansion incentive* in dit land, kan gezegd worden dat de duidelijke eisen die Singapore stelt aan ondernemingen als prettig worden ervaren. Ook is de EDB (Economic Development Board) zeer actief in het benaderen van buitenlandse bedrijven. Na een uitgebreide weergave van de fiscale maatregelen voor innovatie in het buitenland, kon Kale's stelling of Nederland, naar het voorbeeld van de EDB, niet méér *de boer op moet* met zijn regelingen, op instemming rekenen van een grote meerderheid van de aanwezigen.

De laatste spreker van dit panel was Robert Schaart.⁴² Hij informeerde het publiek over de ontwikkelingen van de afgelopen tien jaar op het vlak van innovatie.⁴³ Volgens Schaart valt het op dat ondernemingen in het MKB meer gebruikmaken van de afdrachtvermindering speuren ontwikkelingswerk (WBSO) dan de grote ondernemingen, die op hun beurt juist meer gebruikmaken van de innovatiebox.⁴⁴ Dat de loonkosten voor innovatieve ondernemingen de afgelopen tijd zijn gestegen, terwijl de totale uitgaven voor innovatie afnemen, is voor hem een teken dat meer overheidssubsidie niet per definitie leidt tot meer innovatie. Schaart testte met zijn stelling, of innovatieve ondernemingen bij de keuze van de vestigingsplaats meer kijken naar fiscale incentives voor innovatie, dan naar directe innovatiesubsidies. Volgens de aanwezigen was de gekozen vorm van financiële ondersteuning door de overheid vrij neutraal.

7 Hoofdkantoren en het juridische vestigingsklimaat

Bij het laatste panel was het de beurt aan Sven Dumoulin,⁴⁵ Guus Warringa⁴⁶ en Geert Raaijmakers⁴⁷ om onder leiding van Frank Pötgens,⁴⁸ de vestigingsplaatsdiscussie juridisch te omlijsten. In dit gedeelte ging het met name om het ondernemingsrecht, corporate governance, concernrecht, effectenrecht en proces-

42 Ir. R.M. Schaart is adviseur NL Innovatie bij Agenschap NL.

43 Zie ook P.M.C. Dekkers, 'Fiscaal innoveren in Nederland', WFR 2012/244.

44 Art. 12b Wet VPB 1969.

45 Mr. S.H.M.A. Dumoulin is general counsel bij AKZO Nobel.

46 Mr. G. Warringa is board member en chief counsel bij APG Asset Management.

47 Prof. mr. G.M.T.J. Raaijmakers is hoogleraar ondernemings- en effectenrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en partner bij NautaDutilh.

48 Prof. mr. F.P.G. Pötgens is hoogleraar Internationale en Europese Belastingrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en belastingadviseur bij De Brauw Blackstone Westbroek.

38 Drs. P.J. Beerepoot is head of group taxation bij Unilever.

39 Dr. R. van Lambalgen is directeur VentureLab Twente bij de Universiteit Twente.

40 Dr. ir. R. Hartman is director Strategic Technology Program bij ASML.

41 Mr. A. Kale is tax director bij Danone.

recht, voor zover relevant voor hoofdkantoren. Dumoulin toonde overtuigend aan dat een goed *vestigingsklimaat* zeker nog geen goed *investeringsklimaat* hoeft in te houden. Bestuurders en commissarissen, doorgaans de beslissers over de vestigingsplaats van een onderneming, zien in nationale wetgeving graag een beperkte(re) rol voor de aandeelhouders weggelegd. Een land dat het investeringsklimaat wil bevorderen, zal de aandeelhouder minder bevoegdheden toebedelen. De recentelijk voorgestelde herziening van het enquête-recht,⁴⁹ die de macht van de aandeelhouders na eerdere uitbreidingen weer enigszins inperkt, is volgens Dumoulin te bestempelen als goed voor het Nederlandse vestigingsklimaat, maar ook weinig consistent. Dumoulin's voorstel om het nv-recht te herzien, zodat dit meer op één lijn zou worden gebracht met het (aanstaande) bv-recht,⁵⁰ inclusief de daarin vervatte versoepelingen,⁵¹ kon op de instemming rekenen van de overgrote meerderheid van de aanwezigen. Warringa sprak namens de investeerder, die zich over het algemeen niet zozeer laat leiden door juridische verschillen tussen landen, zolang daar maar (als ondergrens) de *rule of law* geldt. Fiscale overwegingen acht hij van groter belang. Maar ook marktregulerende maatregelen en het gedrag van toezichthouders beïnvloeden investeringsbeslissingen, aldus Warringa. Warringa stelde vast dat onder investeerders grote behoefte bestaat aan afspraken overeenkomstig de uit Amerika bekende *no-action letters*, af te geven door de toezichthouders, zoals bijvoorbeeld de AFM en DNB. Het overwegend fiscaal onderlegde publiek voelde veel voor een dergelijke (civiele) variant van de (fiscale) rullingpraktijk. Ter afsluiting van het laatste panel bepleitte Raaijmakers een consistente aanpak van de financiële crisis door regelgevers en toezichthouders tezamen. Deze partijen komen thans beurtelings met maatregelen op de proppen⁵² waarvan nut een noodzaak niet altijd duidelijk zijn, waarbij bovendien de focus ligt op restricties en in veel mindere mate het bieden van bewegingsruimte. Aan deze ongecoördineerde aanpak moet volgens Raaijmakers een einde worden gemaakt met een masterplan voor het bank- en verzekeringswezen, met een grotere nadruk op zelfregulering en een *sur place* voor wetgever en toezichthouder, die eerst een grondige

evaluatie zouden dienen te maken van de bevoegdheden die bestaande wetgeving hen reeds biedt. Raaijmakers' stelling dat de effectiviteit van regelgeving en toezicht bij het waarborgen van stabiliteit op de financiële markten niet moet worden overschat, en dat meer moet worden verwacht van zelfregulering, kon, wederom, op de instemming rekenen van het publiek.

8 Afsluiting

De middag werd afgesloten door Sjoerd van Keulen,⁵³ als vicevoorzitter van de regiegroep internationale acquisitie en vestigingsklimaat.⁵⁴ Van Keulen signaleerde - daar waar het gaat om het belang van het aantrekken van hoofdkantoren - een door angst voor globalisering veroorzaakte inertie in de Nederlandse samenleving. Volgens Van Keulen staat het economische en strategische belang van hoofdkantoren buiten kijf en moet Nederland zich bij het aantrekken en behouden daarvan, in internationaal verband duidelijker profileren aan de hand van een gecoördineerde marktstrategie. Daarbij zou het zich vooral moeten richten op nieuwe multinationals uit opkomende economieën. Ook zou meer geïnvesteerd moeten worden in (nationale) maatschappelijke structuren die bepalend zijn voor de aantrekkingskracht op (hoogopgeleide) werknemers, zoals onderwijs. Voorts pleitte Van Keulen voor het behoud en de uitbreiding van fiscale faciliteiten voor innovatie, en waarschuwde hij voor de gevolgen van de vele maatregelen voor de financiële sector die naar verwachting een afname van 30% van de kredietverlening in Nederland bewerkstelligen. Aldus verzorgde Van Keulen een passend slot van een fraai lustrumcongres, waarin het vestigingsklimaat van hoofdkantoren vanuit een breed perspectief onder de loep werd genomen.

49 Wetsvoorstel herziening enquête-recht: Kamerstukken II 2010/11, 32 887, nr. 2.

50 Het voorstel tot de Wet vereenvoudiging en flexibilisering bv-recht (31 058) is op 12 juni 2012 door de Eerste Kamer aangenomen en treedt naar verwachting in werking op 1 oktober 2012.

51 Bijvoorbeeld de mogelijkheid stem-/winstrechtloze aandelen uit te geven.

52 Raaijmakers noemde talrijke voorstellen, onder meer op het terrein van de woningmarkt, het beloningsbeleid van financiële ondernemingen en het pensioenstelsel.

53 Drs. S. van Keulen is voorzitter van het Holland Financial Centre en vicevoorzitter van het Regieorgaan internationale acquisitie en vestigingsklimaat (de opvolger van het Top-team Hoofdkantoren).

54 Dit regieorgaan, onder voorzitterschap van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, is de opvolger van het door Van Keulen voorgezeten Topteam Hoofdkantoren.